

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Katedra veřejné správy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Důchodová reforma v ČR, její důvody a rizika

Předkládá: Žaneta Pokorná

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Bohumila Čabanová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Žaneta POKORNÁ**
Osobní číslo: **R10B0055P**
Studijní program: **B6804 Právní specializace**
Studijní obor: **Veřejná správa**
Název tématu: **Důchodová reforma v ČR, její důvody a rizika**
Zadávací katedra: **Katedra veřejné správy**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Sociální stát
3. Důchodové systémy
4. Důchodové pojištění v ČR
5. Vývoj důchodového pojištění v ČR po roce 1989
6. Porovnání penzijního systému s vybranými státy EU
7. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 40 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

viz zvláštní seznam

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Bohumila Čabanová, Ph.D.
Katedra veřejné správy

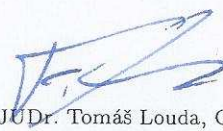
Datum zadání bakalářské práce: 31. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce: 31. března 2013

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.

děkan

JUDr. Tomáš Louda, CSc.

vedoucí katedry

V Plzni dne 6. září 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Důchodová reforma v ČR, její důvody a rizika“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni, březen 2013

Pokorná Žaneta

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Ing. Bohumile Čabanová Ph.D. za ochotu, trpělivost a především cenné rady při psaní této práce.

OBSAH:

1. Úvod.....	1
2. Sociální stát.....	3
2. 1 Vymezení pojmu sociální stát.....	3
2. 2 Faktory ovlivňující vývoj.....	4
2. 3 Vývojové etapy sociálního státu	4
2. 4 Typologie sociálních států	6
2. 5 Kritika sociálního státu.....	7
3. Důchodové systémy.....	9
3. 1 Zásady právní úpravy důchodového systému	9
3. 1. 1 Zásada všeobecnosti	9
3. 1. 2 Zásada sociální solidarity.....	9
3. 1. 3 Zásada participace.....	10
3. 1. 4 Zásada rovnosti	10
3. 1. 5 Zásada zásluhovosti	10
3. 1. 6 Zásada sociální potřeby	10
3. 2 Základní všeobecný důchodový systém	10
3. 3 Doplnkové důchodové systémy	11
3. 4 Důchodové spoření.....	12
3. 5 Financování důchodového systému	12
3. 5. 1 Průběžné financování	13
3. 5. 2 Kapitálové financování	13
4. Důchodové pojištění v ČR.....	15

4. 1 Důchodový systém v ČR	15
4. 2 Druhy dávek	16
4. 2. 1 Starobní důchod.....	16
4. 2. 2 Invalidní důchod.....	17
4. 2. 3 Vdovský a vdovecký důchod.....	18
4. 2. 4 Sirotčí důchod.....	18
5. Vývoj důchodového pojištění v ČR po roce 1989.....	19
5. 1 Důvody důchodové reformy.....	19
5. 1. 1 Demografický vývoj.....	20
5. 1. 2 Důchodový věk	22
5. 2 Hlavní změny důchodového pojištění v letech 1997 – 2003.....	23
5. 2. 1 Změny v roce 1997 – 1999	23
5. 2. 2 Změny v letech 2000 – 2002.....	25
5. 2. 3 Změny v roce 2003	27
5. 3 Návrh důchodové reformy (2004 – 2005)	28
5. 3. 1 Varianta ČSSD.....	28
5. 3. 2 Varianta ODS.....	29
5. 3. 3 Varianta KDU – ČSL	30
5. 3. 4 Varianta KSČM	30
5. 3. 5 Varianta US – DEU	31
5. 3. 6 Závěry Výkonného týmu	32
5. 4 Důchodová reforma 2013	34
5. 4. 1 I. pilíř.....	34

5. 4. 2 II. pilíř	35
5. 4. 3 III. pilíř	36
6. Porovnání penzijního systému s vybranými státy EU.....	38
6. 1 Slovensko	38
6. 2 Maďarsko.....	40
7. Závěr	42
Resume.....	44
Seznam informačních zdrojů.....	46

1. ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Důchodová reforma v ČR, její důvody a rizika. Otázka důchodové reformy je jedním z nejdiskutovanějších problematik posledních let. Toto téma pro mne bylo jednoznačnou volbou především proto, že se týká či bude týkat každého z nás. A také každý by měl mít při nejmenším povědomí o připravovaných změnách, o tom jak důchodový systém v České republice funguje a jak a za jakých podmínek má jednotlivec právo pobírat jednotlivé důchody. Ke změně důchodového systému dochází jak u nás, tak ve většině vyspělých států, zejména kvůli výrazným demografickým změnám. Od 1. 1. 2013 odstartuje největší reforma důchodového systému od roku 1995, takže toto téma se stává více než aktuální.

Cílem bakalářské práce bylo prozkoumat důchodový systém České republiky jak obecně, tak i detailněji a samotnou reformu důchodového systému. Dále pak jsem měla zjistit důvody a rizika důchodové reformy.

V úvodních kapitolách se zaměřím nejdříve obecně na sociální stát, protože právě v sociálním státě jsou obyvatelům poskytovány jisté záruky v podobě sociálního zabezpečení, například v podobě důchodů. Dále popsat jeho jednotlivé druhy a to jakým procházel v období mnoha let vývojem. V další kapitole jsem se rozhodla vysvětlit na jakých právních zásadách jsou postaveny důchodové systémy a popsat jednotlivé důchodové systémy zvlášť, tedy základní všeobecný systém, doplňkový důchodový systém a důchodové spoření. Podstatnou náležitostí této kapitoly je také objasnění toho, jak jsou jednotlivé systémy financovány.

Druhá část práce se soustředí přímo na důchodovou reformu, nejdříve však na její důvody. Poté bych chtěla probrat všechny podstatné změny v důchodovém pojištění v letech 1997 – 2003. Na tyto menší změny navazuje Návrh důchodové reformy z let 2003 – 2004, kdy bylo důležité porovnat návrhy různých politických stran a vyvodit z nich závěry podstatné pro reformu důchodového systému. Nejdůležitější bude reforma z roku 2013, kterou se budu snažit do detailů popsat. Poté bych chtěla prozkoumat jak funguje důchodový systém v České republice obecně a jaké dávky jsou poskytovány z tohoto systému. Na závěr mé práce bych se chtěla zabývat porovnáním důchodových systémů České republiky se Slovenskem a Maďarskem.

Pro tuto bakalářskou práci bylo velice důležité čerpat z odborných publikací, které se týkají důchodového systému v České republice. Tyto publikace se zaměřují jak na vymezení důchodových systémů a jejich financování, tak i na otázku české sociální reformy a její nejzávažnější důvody. Při zpracování odborné literatury jsem prováděla výtahy z textů a pak tyto texty dále zpracovávala. Dalším důležitým zdrojem pro mou práci byly samozřejmě zákony, které jsem využívala ve formě tištěné, především Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření ve znění pozdějších předpisů a Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření ve znění pozdějších předpisů. Dalším zdrojem práce pro mne byly data z Českého statistického úřadu, která jsem využila pro srovnání jak bude do budoucna vypadat očekávaný vývoj stárnutí obyvatelstva v České republice, což je velmi podstatný faktor pro zpracování návrhu důchodové reformy. Jako poslední jsem čerpala z internetových zdrojů, kde jsem v největší míře využívala stránek Ministerstva práce a sociálních věcí, tam jsem se snažila získat co nejaktuálnější informace o současné situaci v oblasti sociálního zabezpečení.

2. SOCIÁLNÍ STÁT

2. 1 VYMEZENÍ POJMU SOCIÁLNÍ STÁT

Vymezení pojmu sociální stát (=welfare state) je velmi obtížné. A to především z hlediska politického zaměření autora nebo z hlediska vědy, která se tímto pojmem zabývá. Jinak bude pojem definovat liberál, jinak konzervavec a jinak konsenzualista.

V období druhé světové války znamenal welfare state pro občany států vysvobození z chudoby a nedostatku, představoval to, po čem lidé toužili a za co mělo smysl bojovat; zde dochází k rozvoji sociálního zákonodárství. Prvotní myšlenkou sociálního státu je, že sociální podmínky jednotlivce jsou i záležitostmi společnosti. Usiluje o ekonomické a sociální zabezpečení občanů, omezení příjmových nerovností a udržitelný ekonomický rozvoj. Cílem sociálního státu je zmírnit dopad tržních principů na jedince, ne tento trh nahrazovat. Jedná se o stát veřejných sociálních služeb. Takovýto stát se stal nástrojem jak sblížení moderních států a společností, tak i zdrojem odlišností mezi nimi.

Hlavním představitelem teorie sociálního státu je William Beveridge¹, který se podílel v roce 1911 na tvorbě národního pojišťovacího zákona, který se stal prvním povinným pojištěním v nezaměstnanosti na světě. Beveridge chápal sociální stát jako ochranu před pěti velkými zly, a to chudobou, nemocí, nezaměstnaností, nevzdělaností, nedostatkem bydlení. (Večeřa 1996 str. 22 – 23)

Welfare state definovalo mnoho autorů, pro příklad uvádím některé z nich. Thoenes: „*Sociální stát je typem společnosti, ve které vláda na sebe převezme odpovědnost za ekonomickou, sociální a politickou prosperitu (blaho) svých občanů*“. Martin Potůček: „*Sociální stát je takový stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věci jedinců či rodin, nýbrž věci veřejnou*“. (dle Večeřa str. 26, 28)

Sociální stát je stát, ve kterém demokraticky organizovaná moc prostřednictvím sociálního zákonodárství a činností státních orgánů a institucí garantuje základní

¹ W. Beveridge (13. října 1879 – 11. května 1963) byl britský ekonom, politik a sociální reformátor.

příjem pro každého jedince a rodinu na úrovni životního minima; poskytuje sociální dávky umožňující přejít, zmírnit nebo překonat sociální rizika možných sociálních událostí (tj. zejména nemoci, úrazu a nezaměstnanosti) s cílem zajistit přiměřenou úroveň sociálního bezpečí a sociální suverenity jedince; zajišťuje poskytování veřejných služeb (zejména v oblasti školství a zdravotnictví) odpovídající úrovně pro všechny jedince bez ohledu na jejich sociální status. (Večeřa 1996 str. 28)

Jistá forma sociálního státu může být aplikována i ve státech reálného socialismu. Zde se však nedá počítat s liberálním hospodářstvím, pluralitní demokracií a decentralizací státní moci a správy.

Sociální stát se vyvíjí, ale jedná se o vývoj, který probíhá v podstatě diferencovaně a odděleně. Důvodem je, že každý stát má jiný historický vývoj či politickou preferenci (Večeřa 1996 str. 21 – 31).

2. 2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ

Typy sociálních států rozlišujeme podle určitých faktorů, obecně jsou definovány čtyři faktory: socioekonomický rozvoj, politická mobilizace dělnické třídy, vývoj politických institucí a struktur a vliv institucionalizace jednotlivých typů sociálních států.

Asi nejlépe tyto faktory definoval český sociolog Vladimír Rys. Rozdělil je na převážně vnější a převážně vnitřní.

Mezi převážně vnější řadíme kulturní difúze, rozvoj techniky, mezinárodní standardizace a technickou pomoc, mezinárodní spolupráci.

Vnitřními faktory jsou demografické faktory, ekonomické faktory, vliv sociální struktury, politické faktory, vliv nátlakových skupin, vliv vývoje institucí a sociálně psychologické faktory. (Večeřa 1996 str. 58)

2. 3 VÝVOJOVÉ ETAPY SOCIÁLNÍHO STÁTU

Vznik sociálního státu je spojen s koncem druhé světové války a období po roce 1945 je považováno za zlatý věk tohoto fenoménu. Avšak vývoj započal již v 80. letech 19. století a trvá do současnosti.

Ve vyspělém světě můžeme vývoj welfare state rozdělit na šest základních období:

a) Období experimentálních počátků (80. léta 19. stol. – 1930)

V tomto období docházelo ke snahám vytvořit základní pojišťovací schémata a to především na základě dobrovolnosti, i když se našly státy, ve kterých byla tato schémata od počátku povinná (Německo, Rakousko, Británie).

b) Období konsolidace (1930 – 2. světová válka)

Zde se díky hospodářské krizi podařilo prezidentu Rooseveltovi v USA prosadit hospodářský a sociální program New Deal². Tímto se prosadila role státu nejen v oblasti hospodářské, ale také v sociální. Rozvíjí se sociální zákonodárství. Přijatá sociální opatření jsou méně efektivní, ale i tyto malé změny položily základ vývoje sociálního státu po druhé světové válce. Sociální politika se stává aktuální.

c) Sociální přestavba (1945 – 1962)

Přestavbou v tomto smyslu rozumíme vznik moderních sociálních států. Byly vytvořeny prvotní sociální instituty a základní sociální legislativa. Tady má největší význam již zmiňovaný W. Beveridge, který vytvořil integrovanou soustavu sociálního pojištění, která v mnohém ovlivnila i jiné státy ve vývoji sociální politiky.

Došlo k mnohým sociálním reformám, avšak mzdy a sociální dávky byly poměrně nízké, v dalším období oproti tomu stoupaly.

d) Sociální expanze (1962 – 1973)

Sociální expanze se vyznačovala růstem životní úrovně a sociálního zabezpečení občanů. Rostl také obecný blahobyť a míra nezaměstnanosti byla mírná. Tato fáze vývoje sociálního státu může být nazývána „zlatým věkem“.

e) Stagnace (1973 – 1980)

V 70. letech nastala ropná krize, která vyvolala hospodářskou a fiskální krizi. Výdaje na veřejné sociální dávky ale zůstávaly stejné a bylo zapotřebí platit i jiné nové

² New Deal – realizován po mimořádném zasedání kongresu roku 1933, pomocí státních zásahů do ekonomiky měl obnovit důvěru v politický i hospodářský systém státu.

výdaje (podpora v nezaměstnanosti), tak se státy začaly dostávat do krize, kterou se snažily překonávat.

f) Rekonceptualizace sociálního státu (1980 – současnost)

V tomto období vyvstává potřeba redukovat sociální programy a také potřeba vytvořit nové sociální systémy. (Večeřa 1996 str. 60 – 62)

2. 4 TYPOLOGIE SOCIÁLNÍCH STÁTŮ

Typologie je důležitá především kvůli jednoznačnějšímu rozlišení sociálních států. Termín „sociální stát“ je tak široký, že zde vyvstává potřeba ho přesněji vymezit.

Jedna z nejvíce používaných typologií je typologie Titmussova³. Ten popsal tři modely sociálního státu: reziduální, pracovněvýkonový a institucionální model.

Model reziduální je založen na teorii liberální, sociální potřeby uspokojuje pomocí rodiny a trhu. Pokud se stane, že rodina a trh selžou, nastupuje role sociálního státu, dávky jsou vydávány jen na základní existenční potřeby. Zásahy státu jsou zde minimální. Při poskytování dávek je kladen důraz na odstrašující efekt prostřednictvím testování sociální potřebnosti s vyloučením těch, kteří nepracují, ale pracovat by mohli. Tento model byl typický pro USA do velké hospodářské krize.

Druhým modelem je pracovněvýkonový. Sociální potřeby jsou zde uspokojovány na základě zásluh a pracovních výkonů. Cílem je udržení společenského statusu obyvatel. Nástrojem je především systém sociálního pojištění.

Posledním modelem je institucionální model. Jedná se o jakýsi opak reziduálního modelu. Sociální politika je součástí politiky společnosti státu. Stát zajišťuje hmotné potřeby populace. Tento stát se snaží o dosažení optimální kulturní, vzdělanostní a zdravotní úrovně obyvatel. Snaží se předcházet sociálním událostem (=životní událost, která má sociální, zejména ekonomické dopady nebo ztěžuje společenské uplatnění jedince. Například se jedná o nemoc, stáří, invaliditu, nezaměstnanost). (Krebs 2007, Večeřa 1996)

³ Titmuss (1907 – 1973) – byl profesorem sociální správy; hrál důležitou roli při uvedení sociální politiky a správy jako vědecké disciplíny.

Druhou podstatnou typologii zveřejnil G. Esping – Andersen. Je to rozdělení sociálních států na základě vztahů mezi státem, trhem a rodinou. Státy rozčlenil na liberální, korporativistický (konzervativní) a sociálně demokratický typ sociálního státu.

Liberální sociální stát se zaměřuje na obyvatele s nižšími příjmy a sociální pomoc ve špatných majetkových poměrech, míra dekomodifikace⁴ je tedy minimální. Vyskytuje se např. v USA a Kanadě.

Druhý, korporativistický typ, je model, kde stát nahrazuje trh jako zdroj sociálního zabezpečení. Důraz je kladen na statusové rozdíly. V těchto státech se často projevuje silný vliv církve a také tradiční obraz rodiny – muž živitel rodiny a žena pečující o domácnost. Tento typ se uplatňuje například v Německu či Rakousku.

V sociálně demokratickém typu sociálního státu se uplatňuje zásada všeobecnosti a dekomodifikace sociálních práv a to i u středních tříd. Zde jsou do jednoho systému pojištění zahrnuty všechny třídy i vrstvy, dávky jsou ale vypláceny podle výdělků obyvatel. Stát usiluje o plnou zaměstnanost a na jejím dosažení je i sám závislý. Tento systém je typický pro Švédsko nebo Norsko. (Večeřa 1996 str. 63 – 66)

2. 5 KRITIKA SOCIÁLNÍHO STÁTU

Sociální stát se dostal do krize v 70. letech 20. století. Důvody této krize můžeme nalézt v několika oblastech. Rostoucí náklady na sociální opatření mohou zpomalit ekonomický rozvoj, tyto náklady rostou i v případě, že ekonomický růst stagnuje či klesá. Dalším problémem může být ztráta efektivnosti sociálních výdajů a to z důvodu, že výdaje na instituce jsou samy o sobě dosti vysoké a přerozdělování bývá netransparentní. Snižuje se taktéž legitimita sociálního státu, lidé přestávají důvěřovat sociálnímu státu, že dokáže naplnit základní principy, na nichž je tento stát založen. Poslední je obava z demografického vývoje. Obyvatelstvo stárne a zhoršuje se poměr mezi počtem obyvatelstva v produktivním a neproduktivním věku. (Večeřa 1996)

O krizi sociálního státu se hovoří již několik desítek let. Novodobějšími problémy tohoto státu jsou například flexibilizace práce, rostoucí křehkost rodiny, stárnoucí

⁴ Dekomodifikace – sociálněpolitický pojem, který vyjadřuje osvobození života jedinců od závislosti na účasti trhu práce.

populace a proces globalizace. Sociální stát předpokládal téměř plnou zaměstnanost, po 70. letech 20. století začala postupně růst nezaměstnanost a vztah mezi hospodářským růstem a mírou nezaměstnanosti se stával stále volnějším. Důvodem je, že ekonomiky dokážou vyrábět stále více se stále menším počtem pracovní síly. Co se týče dnešní rodiny, je zde vidět jasný nárůst rozvodovosti manželských párů a rodina ztrácí svou původní podobu. (Keller 2005)

3. DŮCHODOVÉ SYSTÉMY

Hlavním cílem důchodových systémů je zajistit lidem dostatečné příjmy v určitých sociálních situacích. Ve většině států je toho dosahováno ve třech pilířích. První pilíř je zajišťovaný státem. Ve druhém pilíři jsou zaměstnanecké systémy částečně placené zaměstnavatelem, jsou to doplňkové důchodové systémy. A konečně třetí pilíř slouží k osobnímu důchodovému spoření. (Gregorová 1998 str. 53)

3. 1 ZÁSADY PRÁVNÍ ÚPRAVY DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU

Zásady právní úpravy důchodového systému vyjadřují jeho hlavní myšlenku. Jedná se o stěžejní principy, na kterých je právní úprava důchodových systémů postavena. Jsou výsledkem lidského poznání a zkoumání.

3. 1. 1 ZÁSADA VŠEOBECNOSTI

Je to právo každého, aby mu stát zajistil určitou životní úroveň. Existují dva pohledy, jak na zásadu všeobecnosti hledět. Jedním z nich je vymezení okruhu subjektů, na které se důchodový systém vztahuje. Týká se všech fyzických osob, které splňují určitá kritéria (většinou trvalý pobyt nebo státní občanství). Nebo se na tuto zásadu můžeme dívat z pohledu sociální události, při níž systém působí. Tady platí, že se vztahuje na všechny fyzické osoby s trvalým pobytem na území našeho státu.

Dalším hlediskem, jak ji definovat, je hledisko vztahu státu k občanovi. Stát buď vyplácí důchody a občanovi pomáhá nebo stát a občan spolupracují nebo občané si spoří sami.

Tato zásada působí při dlouhodobých sociálních událostech a důchodový systém je kryje, těmi událostmi jsou například stáří, invalidita nebo ztráta živitele.

3. 1. 2 ZÁSADA SOCIÁLNÍ SOLIDARITY

Je dlouhodobě používána v právu sociálního zabezpečení. Dle této zásady jsou zdroje důchodového systému tvořeny z plateb ekonomicky aktivních obyvatel, ale dávky se vztahují i na ty, kteří zdroje v určitém čase netvořili. Ti, co mají vyšší příjmy se na tvorbě zdrojů podílí více než ti, kdo mají příjmy nižší, plnění je i v tomto případě pro všechny stejné. (Gregorová 1998 str. 53 – 58)

Typický příklad využití této zásady je v průběžném financování důchodového systému (zde ekonomicky aktivní vytváří zdroje pro obyvatele ekonomicky neaktivní).

3. 1. 3 ZÁSADA PARTICIPACE

Tuto zásadu lze definovat jako účast oprávněných subjektů na tvorbě a fungování systému. Systém by měl umožňovat všem stejně, aby se podíleli na jeho řízení a správě, především ve vztahu k příjemcům plnění. Aby bylo možné tuto zásadu použít, musí mít subjekty dostatek informací o fungování celého důchodového systému. Na řízení by se měl podílet člověk, který ví o svých právech a povinnostech, je vzdělaný a správně informovaný.

Další možností, jak se na systému podílet, je podílení se na tvorbě zdrojů, z nichž je systém financován. Nejvyšší míra participace se ukazuje při účasti na doplňkových důchodových systémech.

3. 1. 4 ZÁSADA ROVNOSTI

Dle této zásady se stát snaží zajistit všechny subjekty podle stejných pravidel. Jedná se o systém s rovnými šancemi pro všechny.

3. 1. 5 ZÁSADA ZÁSLUHOVOSTI

V tomto případě je poskytování dávek spojeno s plněním určitých podmínek v minulosti. Občan se musí nejdříve určitou dobu podílet na tvorbě zdrojů, aby mohl posléze čerpat z plnění systému. Zásluhovost může být vázána také na to, že člověk byl v minulosti buď to v nějaké sociální situaci nebo vykonával určitou činnost.

3. 1. 6 ZÁSADA SOCIÁLNÍ POTŘEBNOSTI

Dávky z důchodového systému jsou podle této zásady vypláceny za podmínek, které nastaly bez vlastní vůle občana, který se díky tomu dostal do hmotné nouze. Zásada sociální potřebnosti se využívá minimálně, ale můžeme se s ní setkat například při vyplácení invalidního důchodu. (Gregorová 1998 str. 71 – 86)

3. 2 ZÁKLADNÍ VŠEOBECNÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM

Základní důchodový systém je většinou systémem povinným a univerzálním, zahrnují se do něj všichni obyvatelé. Fungování tohoto systému je garantováno státem.

Může být buď součástí sociální pomoci ve hmotné nouzi nebo může poskytovat minimální důchod všem, avšak při splnění určitých podmínek. Nebo může fungovat jako pojistný systém, který je odvozován od příjmů minulých.

Tento systém je většinou financován pomocí průběžného financování a je založen na principu sociální solidarity, především mezigeneračně (ekonomicky aktivní obyvatelé a ti, kteří pobírají dávky – nepracující). Jsou z něho vypláceny dávky, které by měly nahrazovat výdělek a jsou stanoveny podle výše výdělku a podle počtu odpracovaných let.

V systému základním se využívají dvě dávkové formule. První se nazývá jednosložková, zde je výše dávky vypočítána z výše výdělku a počtu odpracovaných let. Druhý typ, dvousložková formule se skládá z první složky, což je pevně stanovená částka (běžně pokrývá životní minimum) a z druhé složky, která je vypočítána též z výše výdělku a počtu odpracovaných let. (Gregorová 1998 str. 53 – 58)

3. 3 DOPLŇKOVÉ DŮCHODOVÉ SYSTÉMY

Dávky poskytnuté ze systému doplňkového zaručují vyšší zabezpečení než je tomu u systému základního. Tento systém funguje na principu kolektivního zabezpečení, jde o dobrovolný systém, který vzniká z vlastní iniciativy občanů. Dobrovolná je v tomto případě samotná existence systému (např.: zaměstnavatel se rozhodne zřídit doplňkový fond), ne však vztah pojištěnce k němu.

Financování systému probíhá metodou kapitálového financování, tzn. že „z příspěvků zaměstnanců a zaměstnavatelů se vytváří nestátní fond, který je spravován zástupci plátců příspěvků“ (Gregorová 1998 str. 59). Finanční prostředky z fondu jsou poté použity ve prospěch pojištěnců.

U doplňkového systému může vyvstat riziko jeho zkrachování a systém nebude dále schopný vyplácet dávky a pojištěnec tak přijde o své finanční prostředky. Díky dávkám z tohoto systému se pojištěnci za určité sociální situace zvyšuje příjem. Systém musí „spolupracovat“ se systémem základním, aby nedocházelo k tomu, že plnění v jednom systému bude vylučovat plnění v systému druhém.

Stát je zde garantem práv zaměstnanců, kteří jsou členy systému. Snaží se také předcházet některým negativním vlivům a tak zavádí legislativní opatření. Stát vykonává dohled nad finančními operacemi fondu, stanovuje finanční garance a chrání pojištěnce před špatným hospodařením fondu. (Gregorová 1998 str. 58 – 68)

3. 4 DŮCHODOVÉ SPOŘENÍ

Posledním pilířem je důchodové spoření, což je individuální spoření občanů státu. Dávkami z tohoto systému může pojištěnec doplnit své příjmy. Zde je znatelný individuální vztah jedince k dané instituci. Do tohoto systému se většinou zapojují ti, co nejsou součástí povinných systémů, např. nejsou zaměstnaní nebo OSVČ⁵.

Pro stát je tento systém výhodný, protože se v něm tvoří vklady, které jsou dlouhodobě vázané a mohou být dále investovány, stát ho může také podporovat, například daňovými úlevami.

Rizikem je zde, že stát nemůže zasahovat do vnitřní politiky fondů a nemůže tedy chránit pojištěnce. Další negativem je, že na fondy má velký vliv inflace. (Gregorová 1998 str. 68 – 69)

3. 5 FINANCOVÁNÍ DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU

U financování důchodových systémů je velice důležité, aby na ně dohlížel stát. I z tohoto důvodu byla sepsána Úmluva o sociálním zabezpečení (č. 102)⁶, která zavazuje vlády států, aby vyhodnotily státní rozpočet a především způsobilost důchodových systémů, a to z hlediska jejich platební schopnosti. Důchodové systémy mohou být financovány dvěma způsoby, buďto ze státního rozpočtu a nebo z pojistného, které vytvářejí subjekty samy.

Pokud je systém financován ze státního rozpočtu, nazývá se důchodové zabezpečení. Zde platí, že pojištěnec nemusí přispívat do systému a stát vytváří zdroje přerozdělováním v rámci tvorby státního rozpočtu. Je zde ale ve velké míře potlačena odpovědnost jedince, který není ničím nucen, aby se na své stáří zajistil sám. Tento model u nás fungoval do roku 1993. (Gregorová 1989 str. 87 – 93)

⁵ OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná; osoba, která má příjmy z podnikatelské činnosti nebo jiné samostatně výdělečné činnosti.

⁶ Úmluva o sociálním zabezpečení – tuto úmluvu přijala Mezinárodní organizace práce 28. června 1952 v Ženevě.

Druhý způsob financování je z pojistného, tomu se říká důchodové pojištění. Zde je možnost financování průběžného anebo kapitálového.

3. 5. 1 PRŮBĚŽNÉ FINANCOVÁNÍ

Při průběžném financování (neboli PAYG⁷) platí ekonomicky aktivní účastníci na ty neaktivní, kterým jsou dávky ihned vypláceny. Fungování systému závisí na počtu příjemců dávek a na počtu těch, kteří platí příspěvky. Toto financování je založeno na mezigenerační solidaritě a také proto je velice náchylné na demografický vývoj populace. Pokud se sníží porodnost nebo zvýší věk dožití, dochází k tomu, že příspěvky do systému se zvyšují z důvodu pokrytí dávek, které musí být vyplaceny. Případně se zvyšuje počet povinně odpracovaných let.

Využívá se především u financování základního důchodového systému. Jeho velkou výhodou je, že může začít fungovat ihned po spuštění jeho činnosti. Záruka je v povinných příspěvcích, tím pojištěnec nepřichází o budoucí platby ze systému. Další výhodou je, že systém je samoregulovatelný, pokud jde o úhradu rostoucích dávek. *„Příspěvky stanovené procentní sazbou ze mzdového objemu, rostou s růstem mezd.“* (Gregorová 1998 str. 90)

Na druhou stranu je velkou nevýhodou, že do tohoto systému přispívají všichni stejnou procentní částkou, především v dnešní době, kdy se prohlubují rozdíly mezi různými společenskými vrstvami. (Gregorová 1998 str. 87 – 93; Krebs 2007)

3. 5. 2 KAPITÁLOVÉ FINANCOVÁNÍ

Kapitálové financování se využívá hlavně pro financování doplňkových důchodových systémů. U tohoto financování na rozdíl od průběžného se počítá s určitou kapitálovou rezervou, která by měla být schopná pokrýt výplatu dávek. Zde uplyne dlouhá doba od spuštění systému do vyplácení dávek, protože se musí nejdříve nashromáždit ty určité rezervy. Prvotní náklady u kapitálového financování jsou vysoké.

⁷ PAYG – pay-as-you-go – definice tohoto pojmu je totožná s pojmem průběžného financování.

Každý účastník v tomto systému počítá s tím, že při určité sociální události dostane vše, co do systému vložil. Pojištěnci si mohou vybrat na jaké úrovni budou příspěvky platit. Mohou také kdykoli ukončit svou účast v systému. (Gregorová 1998 str. 92 – 93)

4. DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ V ČR

4. 1 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČR

Důchodový systém v České republice můžeme od 1. 1. 2013 definovat jako třípilířový. První pilíř tvoří povinné důchodové pojištění, druhý je individuální důchodové spoření a jako poslední pilíř u nás existuje doplňkové penzijní spoření; v posledních dvou pilířích je účast dobrovolná. Základní právní předpis, který upravuje důchodové pojištění je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o důchodovém pojištění definuje osobní rozsah, tedy vymezení okruhu osob, kterých se důchodový systém týká a jsou účastni důchodového pojištění. Jedná se o fyzické osoby, které uvádí zákon. Tyto osoby můžeme rozdělit na dvě skupiny, první skupina se důchodového systému účastní pouze na základě zákona a skupina druhá musí ještě navíc splnit další zákonem stanovenou podmínku. Zákon určuje v §5 osoby, které mají účast na důchodovém pojištění povinnou. Naopak v §6 jsou vyjmenované osoby, které se důchodového pojištění mohou účastnit dobrovolně, mohou tedy pojištění kdykoli ze své vlastní vůle ukončit. Všechny osoby, které se účastní důchodového pojištění zákon uvádí jako „pojištěnce“.

Důležité je také vymezení věcného rozsahu, tedy právních vztahů, který důchodový systém obsahuje. Při jeho vymezení musíme brát v úvahu všechny zákony, které se důchodového pojištění týkají. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění ve znění pozdějších předpisů upravuje především právní vztahy, díky kterým jsou pojištěnci zabezpečováni během sociálních událostí, jsou to vztahy dávkové, na základě dávek, které jsou poskytovány ve stáří, invaliditě či při ztrátě živitele. Dalšími vztahy jsou vztahy pojistné, ty uskutečňují účast na důchodovém pojištění. Nejpodstatnější část práv a povinností pojistných vztahů upravuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Procesní a odpovědnostní důchodové vztahy potom definuje zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení v platném znění. (Gregorová 1998 str. 127 – 143)

4. 2 DRUHY DÁVEK

Úkolem sociálního zabezpečení, tedy i důchodového pojištění, je zajistit osoby při různých životních situacích. Tyto situace mohou mít psychické, sociální či ekonomické následky. Stát se většinou zabývá situacemi, které vyvolávají ekonomické důsledky, ztrátu příjmu či mimořádné výdaje jedince. A to z toho důvodu, že chce zajistit sociální klid a stabilitu, která je předpokladem pro dobrý ekonomický rozvoj. Především se ale stát snaží zajistit životní standard svým občanům. (Gregorová 1998 str. 143 – 146)

„Sociální událost můžeme v nejobecnějším smyslu definovat jako životní sociální situaci, která má pro jedince a jeho rodinu nepříznivé ekonomické dopady, je společností uznána a jsou s ní spojeny nároky na plnění v jednotlivých subsystémech sociálního zabezpečení.“ (Gregorová 1998 str. 144) Sociální události můžeme členit na krátkodobé (např. úraz), dlouhodobé (např. stáří, invalidita) či jednorázové (např. smrt).

Aby bylo možné čerpat prostředky ze sociálního zabezpečení, musí se sociální událost stát právní skutečností. Tou se stane v případě, že je upravena nějakou příslušnou právní normou.

V důchodovém pojištění jsou známé tři základní sociální události – stáří, invalidita a ztráta živitele. Všechny tyto události můžeme považovat za dlouhodobé, negativní a představující tak vysoké riziko, že vyžadují řešení pomocí sociálního zabezpečení. (Gregorová 1998 str. 143 – 146)

Všechny uvedené důchody se skládají ze základní výměry, ta je stanovena pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků a z výměry procentní⁸.

4. 2. 1 STAROBNÍ DŮCHOD

Stáří je jednou z nejstarších a nejtypičtějších sociálních událostí, které byly společností uznány. Lze ho považovat za poslední období v životě člověka, kdy se snižuje schopnost pracovat a aktivně reagovat na vnější svět.

⁸ www.mpsv.cz/cs/3#ps (15. 2. 2013)

Stárnutí je složitý a velice individuální proces, který je ovlivňován celou řadou faktorů, např. biologickými, přírodními či společenskými. Stárnutí může probíhat přirozeně a nebo chorobně (patologicky), a právě v pozdějším věku má to patologické za následek ztrátu pracovních schopností.

K odstranění negativních následků stárnutí, především ekonomických, by měl přispět dobrý důchodový systém. Nárok na plnění z tohoto systému mají, jak již bylo řečeno, osoby, které dosáhly důchodového věku a které splnily potřebnou dobu pojištění.

„(1) Výše základní výměry starobního důchodu činí 9% průměrné mzdy měsíčně. (2) Výše procentní výměry starobního důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu podle doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod a podle doby pojištění získané po vzniku nároku na tento důchod. Do doby pojištění získané do 18 let věku a po vzniku nároku na starobní důchod se nezahrnují náhradní doby pojištění. Výše procentní výměry starobního důchodu činí nejméně 770 Kč měsíčně.“ (§ 33 Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů)

4. 2. 2 INVALIDNÍ DŮCHOD

Invalidita je přechodné nebo trvalé tělesné či duševní onemocnění, jehož důsledkem je snížení pracovní činnosti a většinou i ztráta společenského postavení. Člověka může vyřadit z obvyklých činností. Naše právní úprava chápe invaliditu jako *„příčinný vztah mezi dlouhodobě nebo trvale nepříznivým zdravotním stavem a schopností soustavného zaměstnání.“* (Gregorová 1998 str. 154)

Za invalidního se člověk považuje pokud se jeho pracovní schopnosti⁹ snížily nejméně o 35%. V České republice rozlišujeme tři stupně invalidity, pokud se pracovní schopnost snížila o 35 – 49%, jedná se o invaliditu prvního stupně, o 50 – 69%, zde se jedná o invaliditu stupně druhého a o více jak 70%, mluvíme o invaliditě třetího stupně.

⁹ Pracovní schopnost – schopnost pojištěnce vykonávat výdělečnou činnost odpovídající jeho tělesným, smyslovým a duševním schopnostem, s přihlédnutím k dosaženému vzdělání, zkušenostem a znalostem a předchozím výdělečným činnostem.

Výše základní výměry je 9% průměrné mzdy měsíčně. Procentní výměra se liší v závislosti na stupni invalidity. Za každý celý rok doby pojištění je v rozmezí od 0,5% - 1,5% výpočtového základu měsíčně¹⁰.

4. 2. 3 VDOVSKÝ A VDOVECKÝ DŮCHOD

Vdova nebo vdovec má nárok na tento důchod, pokud jí zemřel manžel (manželka), který byl poživitelem starobního či invalidního důchodu nebo dnem jeho (její) smrti došlo ke splnění všech podmínek pro pobírání starobního nebo invalidního důchodu nebo zemřel(a) na následky pracovního úrazu.

Vdovský (vdovecký) důchod je možné pobírat po dobu jednoho roku, pokud zákon nestanoví jinak. Avšak nárok na výplatu důchodu zaniká v případě, že vdova (vdovec) uzavře nové manželství nebo v případě, že soud prokáže, že vdova (vdovec) přímo způsobila smrt manžela (manželky) nebo se na ní jinak podílel(a)¹¹.

Výše základní výměry činí 9% průměrné mzdy měsíčně. *„(2) Výše procentní výměry vdoveckého a vdovského důchodu činí 50% procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl nárok manžel (manželka) v době smrti.“* (§51 Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů)

4. 2. 4 SIROTČÍ DŮCHOD

Na sirotčí důchod má nárok dítě, které se stane nezaopatřeným, zemře mu rodič (osvojitel) nebo ten, kdo ho měl v péči, která nahrazovala péči rodičů. Nárok na výplatu důchodu zaniká novým osvojením¹².

Výše základní výměry je stanovena na 9% průměrné mzdy měsíčně. *„(2) Výše procentní výměry sirotčího důchodu činí 40% procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo měl by nárok zemřelý v době smrti.“* (§53 Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů)

¹⁰ §38 – 42 Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ §49 – 51 Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹² §52 – 53 Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

5. VÝVOJ DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V ČR PO ROCE 1989

5. 1 DŮVODY DŮCHODOVÉ REFORMY

Důvodů pro důchodovou reformu je v dnešním světě hned několik, na sociální politiku působí mnoho faktorů, se kterými se musí stát vypořádat. Jedná se o tolik diskutované stárnutí obyvatelstva, snižování porodnosti a další.

Například Vladimír Rys rozlišuje tyto faktory na endogenní¹³ a exogenní¹⁴. Do první skupiny řadí faktory demografické, sociální, ekonomické a politické. Ke druhé skupině náleží např.: akademické sociální myšlení, světové politické ideologie, mezinárodní právo sociálního zabezpečení a jiné. (Rys 2003 str. 141 – 142)

Všechny výše uvedené faktory se musí setkat s politickým ohodnocením, aby bylo možné je uplatnit. „*Tato úvaha nás dovede k závěru, že v demokratické společnosti koncepty a instituce zřízené zákony o sociálním zabezpečení jsou v poslední analýze závislé na globálním zhodnocení všech faktorů ve hře příslušnými zákonodárci v rámci politické situace, jež převládá v době parlamentních debat předcházejících hlasování.*“ (Rys 2003 str. 142)

V dnešní moderní době se setkáváme s různými fenomény, které mají velký dopad na důchodové systémy. Jedná se například o změny na pracovním trhu, dříve bylo samozřejmostí, že byli lidé zaměstnáni po celý aktivní život u jednoho zaměstnavatele, dnes je na zaměstnancích požadována flexibilita a profesní mobilita v rámci zaměstnání. Značně se také rozšiřuje práce z domova, kdy zaměstnanec pracuje doma a tím se výrazně snižují pracovní náklady zaměstnavatele.

Dalším problémem, který ovlivňuje penzijní systémy, je zvyšující se nezaměstnanost. Ta tvořila ve čtvrtém čtvrtletí roku 2012 7,2%¹⁵. Týká se obyvatelstva v závislosti na věku (nejvíce nezaměstnaných je po ukončení studia a pak těch, kteří jsou těsně před dosažením důchodového věku), na pohlaví, na profesi (většinou v odvětvích, kde lidskou práci nahrazuje technika) či na region (v menších městech je větší nezaměstnanost než ve velkých aglomeracích). Protože je ve

¹³ Endogenní faktory – takové faktory, které působí na instituci uvnitř společnosti.

¹⁴ Exogenní faktory – takové faktory, jejichž vliv přichází zvenčí.

¹⁵ http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zamestnanost_nezamestnanost_prace#pozn (13. 3. 2013)

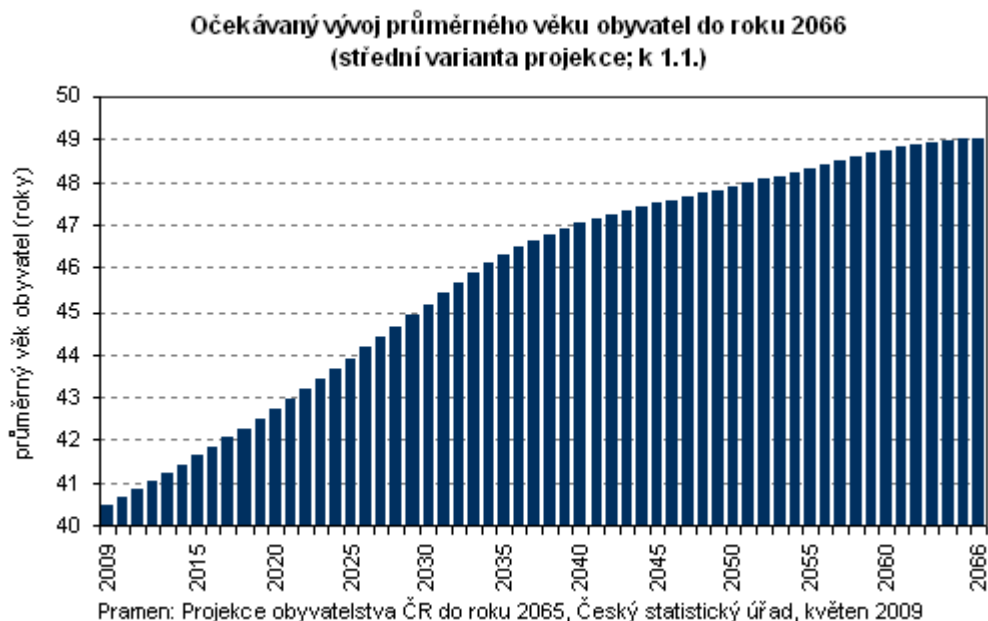
společnosti méně zaměstnaných, klesají příjmy do důchodového systému. (Šulc 2005 str. 60 – 65)

Z různých průzkumů a šetření vyplývá, že reforma důchodového systému je nezbytná, bez ní by průměrné důchody stále klesaly a do chudoby by se dostalo velké množství lidí. Dnes stát financuje 95 % příjmů důchodců¹⁶. Stát se snaží vzniklou situaci řešit pomocí zákona č. 426/2011 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů a to především ve druhém pilíři, kde si budou lidé moci spořit sami, tento zákon je účinný od 1. 1. 2013.

5. 1. 1 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

Demografický vývoj v České republice se bude dle prognóz stále zhoršovat. Průměrný věk obyvatel se bude nadále zvyšovat a porodnost bude zároveň s tím klesat. Především z těchto důvodů musí stát přistoupit k reformním změnám.

Graf č. 1:

Zdroj:

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/ocekavany_vyvoj_prumerneho_veku_obyvatel_do_roku_2066 (26. 2. 2013)

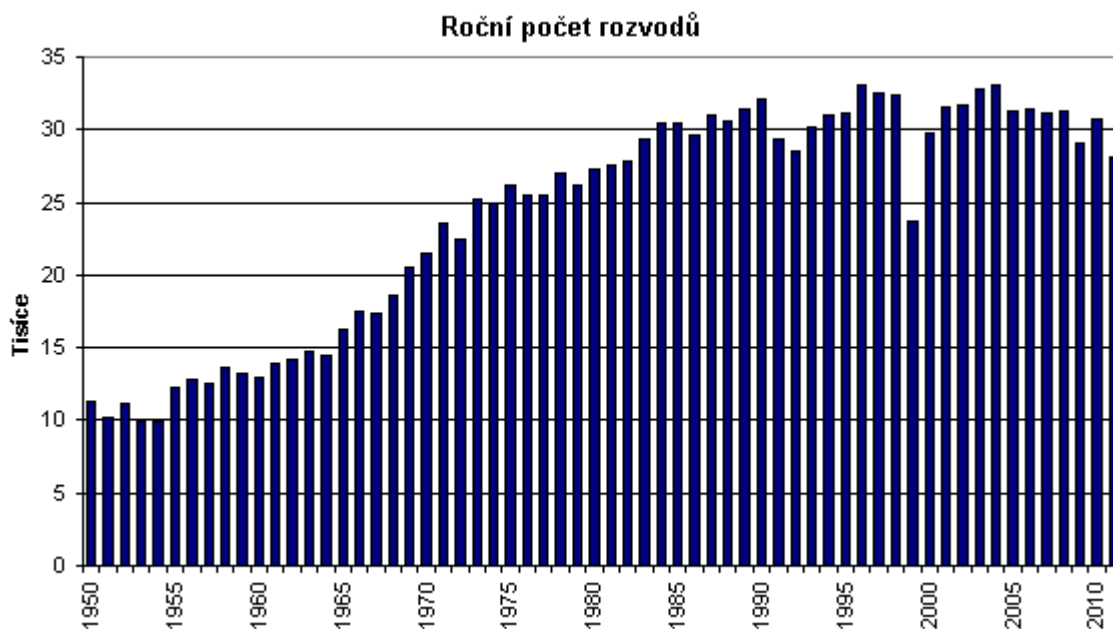
Jak z grafu můžeme vyčíst, v roce 2066 bude průměrný věk obyvatel kolem 50 let. Stárnutí obyvatelstva je v současné době velice diskutovanou otázkou, život lidí se

¹⁶ <http://duchodovareforma.mpsv.cz/cs/2> (26. 2. 2013)

prodlužuje díky zlepšující se zdravotnické péči. V případě, že se bude dále zvyšovat doba dožití obyvatel, musí být logicky zvýšen i věk odchodu do důchodu. Dříve na jednoho důchodce odváděli příspěvky do důchodového systému přibližně čtyři lidé, dnes jsou to již dva lidé a za 30 let bude na jednoho důchodce pouze jeden pracující. Při tomto stavu je státní systém důchodového pojištění dlouhodobě neudržitelný, je nutné hledat nové zdroje příjmů pro důchodový systém v budoucnu. Systém financování, který v současnosti v České republice máme (průběžné financování), je nejvíce závislý na demografickém vývoji. (Rusý, Zborník, Fiala 2011)

Dalším závažným problémem je, že značně klesá porodnost. Porodnost začala výrazně klesat po roce 1990. Bohužel se jedná o současný trend, kdy se zvyšuje i věk, kdy má žena první dítě. Důvodem, proč mladí lidé odkládají zakládání rodiny je samozřejmě také více času, který žena stráví studiem a na to navazující kariérou, kterou mnoho žen upřednostňuje před rodinou; dále pak špatná finanční situace mladých rodin. Dle mého názoru jde o určitou krizi rodiny. Partneři se buď vůbec nevezmou, navíc každé druhé manželství končí rozvodem. (Šulc 2005)

Graf č. 2:

Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> (26. 2. 2013)

Ke krizi rodiny přispívá také stále se zvyšující rozvodovost. Řešení otázky rozvodu probíhá jinak u jednotlivých společenských vrstev. Jiné normy platí u mužů a jiné se týkají žen (např. otázka nevěry – v minulosti byla řešena u žen mnohem přísněji než u mužů). Možným důvodem, proč se lidé dříve méně rozváděli, je ten, že docházelo mnohem dříve k úmrtí jednoho z manželů. (Možný 2002 str. 171 – 179)

Otázkou, zda můžeme očekávat konec instituce rodiny se zabývají sociologové již řadu let. V dnešní společnosti stojí za rozpadem rodiny individualismus. Rodina prošla dlouhým vývojem: druhá demografická revoluce v 50. letech způsobila vysokou rozvodovost, v 60. letech skončil baby-boom a začala postupně klesat porodnost. 70. léta jsou ve znamení odkládání rodičovství na pozdější věk a začíná se rozvíjet nesezdané manželství. V 80. letech přibývá rodin, kde je pouze jeden rodič s dětmi, tím pádem dochází k umírnění rozvodovosti. 90. léta přinesla zpomalení tempa ekonomického růstu a zvýšení nezaměstnanosti. Jak konstatuje Možný: *„Státní zadluženost dosahuje v mnoha průmyslově vyspělých státech nepřijatelné výše a otevírá se debata o udržitelnosti všech výhod, jimiž sociální stát své občany uvolňoval ze závislosti na rodinné solidaritě.“* Závěrem ale je, že žádný konec rodiny očekávat nemusíme, tato instituce je po všech stránkách výhodná. (Možný 2002 str. 199 – 219)

5. 1. 2 DŮCHODOVÝ VĚK

Automaticky se zvyšuje doba, po kterou je starobní důchod pobírán. Proto je třeba motivovat lidi k prodlužování jejich pracovní aktivity, protože do budoucna se bude stále snižovat počet ekonomicky aktivních obyvatel. Vhodným stimulem by mohly být částečné pracovní úvazky. (Rusý, Zborník, Fiala 2011)

Pro vyplacení důchodu musí občan splnit dvě podmínky, důchodový věk a potřebnou dobu spoření. Dobou pojištění rozumíme dobu, po kterou pracujeme a během toho jsme platili důchodové pojištění. Od roku 2010 se postupně prodlužuje doba pojištění, která je potřebná k odchodu do důchodu, a to každoročně o jeden rok až do doby, kdy dosáhne 35 let pojištění¹⁷.

Důchodový věk upravuje §32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Důchodový věk je odstupňován podle roku narození

¹⁷ <http://www.mpsv.cz/cs/14190> (26. 2. 2013)

pojištěnce, odst. 1 definuje pojištěnce, kteří se narodili před rokem 1936, odst. 2 se zabývá pojištěnci narozenými mezi lety 1936 až 1977 a odst. 3 řeší pojištěnce s datem narození po roce 1977¹⁸.

Druhou podmínkou pro získání starobního důchodu, tedy dobou pojištění, se zabývá §29 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů¹⁹.

5. 2 HLAVNÍ ZMĚNY DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V LETECH 1997 – 2003

5. 2. 1 ZMĚNY V ROCE 1997 – 1999

V letech 1997 – 1999 byly přijaty dva zásadní a důležité zákony, které mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a dále bylo přijato několik nařízení vlády.

Nejprve byl přijat zákon č. 134/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1995 Sb. Tímto zákonem přibývá možností k přiznání starobního důchodu před dosažením důchodového věku, může být přiznán dočasně snížený předčasný starobní důchod (a to za podmínek stanovených v §30 zákona č. 134/1997 Sb.) v časovém rozmezí od 1. 1. 1998 – 31. 12. 2006.

Další změnou je výhodnější trvalé snížení procentní výměry v určitých případech, kdy může být důchod vyplácen ještě před dosažením důchodového věku (vyjmenováno v §31), platí taktéž do konce roku 2006.

Díky tomuto zákonu se jinak posuzuje invalidita u OSVČ, od 26. 6. 1997 se u nich invalidita posuzuje stejně jako u osob, které jsou výdělečně činné v jakékoli závislé činnosti. Mění se taktéž měsíční procentní výměra u osob uvedených v §42 odst. 1. a 2. na 45% výpočtového základu. Dochází nově k souběhu invalidního důchodu a příjmu z výdělečné činnosti²⁰.

Dalším podstatným mezníkem byl zákon č. 289/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. V rámci úsporných opatření se mění podmínky pro náhradní doby pojištění, jsou hodnoceny ve sníženém rozsahu. Od 1. 1. 1998 se do procentní výměry započítává většina

¹⁸ §32 Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ §29 Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Zákon č. 134/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

náhradních dob pojištění, za které se neplatí pojistné, a to v rozsahu 80%, ve sníženém rozsahu pouze pokud nárok na důchod vznikne po 30. 6. 1998. Zákon také zavádí přeřazení dob studia a nezaměstnanosti mezi náhradní doby pojištění.

Nově není možné od 1. 1. 1998 jít starobního důchodu o 4 roky dříve než pojištěnec dosáhne důchodového věku, lze odejít pouze o tři roky dříve než je důchodový věk pojištěnce. Novou podmínkou pro vyplácení důchodu je, že pojištěnec musí mít zaměstnání na dobu určitou.

Od účinnosti tohoto zákona vláda musí pokaždé vzroste – li index spotřebitelských cen, nařízením vlády zvýšit důchody o 10%, jedná se pouze o přechodné období do 31. 12. 1998²¹.

Dne 21. května 1997 bylo vydáno nařízení vlády č. 129/1997 Sb., o zvýšení důchodů. Tímto se zvýšila základní výměra na 1260 Kč a procentní výměra vzrostla o 8% procentní výměry. Toto nařízení nabývá účinnosti dne 1. 8. 1997²².

Poslední změnou důchodového pojištění v roce 1997 došlo prostřednictvím nařízení vlády č. 254/1997 Sb. Tímto se mění výše vyměřovacího základu za rok 1996 na 9676 Kč a mění se také výše přepočítacího koeficientu za rok 1996²³.

Dne 14. dubna bylo přijato nařízení vlády č. 104/1998 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1998. Podle tohoto nařízení se mění jak základní výměra, tak i procentní takto:

„(1) Základní výměry důchodů přiznávaných po 30. červnu 1998 uvedené v §33 odst. 1, § 41 odst. 1, § 45 odst. 1, § 51 odst. 1 a § 53 odst. 1 zákona činí 1310 Kč měsíčně.

(2) Procentní výměry důchodů přiznávaných od 1. července 1998 do 31. prosince 1998 se zvyšují ode dne přiznání o 5 % procentní výměry důchodu, která náleží ke dni přiznání důchodu, a to před její úpravou podle § 59 zákona.“ (Nařízení vlády č. 104/1998 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1998)

²¹ Zákon č. 289/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1950 Sb., o důchodovém pojištění.

²² Nařízení vlády č. 129/1997 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1997.

²³ Nařízení vlády č. 254/1997 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1996 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1996 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu.

Nařízením vlády číslo 234/1998 Sb. se mění přepočítací koeficient a také výše vyměřovacího základu na 10 696 Kč²⁴.

V roce 1999 se přijaté změny týkaly opět zvýšení důchodů. Nařízením č. 64/1999 Sb. se zvyšovala procentní výměra u důchodů, které byly přiznány před 1. 1. 1996 o 7,5%, od 1. 1. 1996 – 31. 7. 1999 o 5%, a od 1. 8. – 31. 12. 1999 o 5% procentní výměry²⁵.

Poslední změnu přineslo nařízení vlády č. 228/1999 Sb. Tím byl stanoven všeobecný vyměřovací základ za rok 1998 (11 693 Kč) a přepočítávací koeficient (1,0850)²⁶.

5. 2. 2 ZMĚNY V LETECH 2000 – 2002

V roce 2000 byla přijata dvě nařízení vlády. První, nařízení vlády č. 353/2000 Sb., se týkalo zvýšení procentní výměry. U důchodů, které byly přiznané do 1. 1. 1996 se procentní výměra zvýšila o 9%. U těch, kde byly důchody přiznané od 1. 1. 1996 – 30. 11. 2000 o 5% a od 1. 12. 2000 – 31. 12. 2000 také o 5%²⁷.

Nařízení vlády č. 375/2000 Sb. ustanovilo všeobecný vyměřovací základ za rok 1999 na 12 655 Kč. Přepočítací koeficient pak stanovil na 1, 0620²⁸.

Během roku 2001 byly schváleny tři novely zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. První novela č. 116/2001 Sb. upravila procentní výměry u předčasného starobního důchodu, u dočasně kráceného předčasného důchodu došlo ke změně z 1% na 1,3% výpočtového základu a u trvale kráceného důchodu z 0,6% na 0,9%. Nově musí mít pojištěnec pracovní poměr na dobu určitou i v případě, že chce mít

²⁴ Nařízení vlády č. 234/1998 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1997 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1997 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu.

²⁵ Nařízení vlády č. 64/1999 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1999.

²⁶ Nařízení vlády č. 228/1999 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu.

²⁷ Nařízení vlády č. 353/2000 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2000.

²⁸ Nařízení vlády č. 375/2000 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1999 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1999 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu

nárok na předčasný důchod. Od účinnosti zákona, tedy od 1. 7. 2001, je možné poukázat důchod i na účet manžela (manželky), pokud o to pojištěnec zažádá²⁹.

Novela č. 188/2001 Sb., upravuje výši starobních důchodů některým horníkům podle zákona č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování důchodů některým horníkům³⁰.

Poslední novelou, zákon č. 353/2001 Sb., se Parlament usnesl na tom, že: „V § 107 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 134/1998 Sb. a zákona č. 289/1997 Sb., se slova "pokud od předchozího stanovení těchto částek byly vyplácené důchody zvýšeny alespoň o 5 %" zrušují.“ (Zákon č. 353/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony)

Nařízením vlády č. 345/2001 Sb. se zvyšuje procentní výměra důchodů, které byly přiznány před 1. 1. 1996 o 11%. U důchodů, které byly přiznané od 1. 1. 1996 – 30. 11. 2001, se procentní výměra zvýší o 8% a stejně tak při přiznání od 1. 12. – 31. 12. 2001 o 8% procentní výměry³¹.

Od 1. 1. 2001 je účinné nařízení vlády č. 346/2001 Sb., kterým se určuje všeobecný vyměřovací základ za rok 2000 na 13 490 a přepočítávací koeficient na 1,0942³².

První podstatnou změnou v roce 2002 byl zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů. Ten v §13 zmiňuje, že: „V § 6 odst. 1 se tečka za písmenem c) nahrazuje čárkou a doplňuje se písmeno d), které včetně poznámky pod čarou č. 6a) zní: "d) výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby na základě smlouvy uzavřené s vysílající organizací podle zvláštního právního předpisu;6a) za dobu přede dnem podání přihlášky je účast na pojištění možná nejvýše v rozsahu dvou let bezprostředně před tímto dnem.“ (Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů)

²⁹ Zákon č. 188/2001Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

³⁰ Zákon č. 188/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ Nařízení vlády č. 345/2001 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2001.

³² Nařízení vlády č. 346/2001 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2000 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2000 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu

Zákon č. 263/2002 Sb., zmiňuje, že pokud zaměstnavatel neodvede za zaměstnance pojistné, které byl povinen odvést, podmínka zaplacení pojistného se považuje za nesplněnou³³.

Zákon č. 264/2002 Sb., určuje, že se důchody budou zvyšovat pravidelně v lednu. „(4) Zvýšení důchodů se stanoví tak, aby u průměrného starobního důchodu činilo částku odpovídající nejméně 100 % růstu cen zjištěného v období podle odstavce 5 a dále též částku odpovídající nejméně jedné třetině růstu reálné mzdy zjištěného v období podle odstavce 6.“ (Zákon č. 264/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů)

Rok 2002 přinesl tři nařízení vlády, která se týkala důchodového pojištění. První z nich, nařízení č. 438/2002 Sb., se týkalo zvýšení procentní výměry u jedinců, kterým se přiznával důchod do 1. 1. 1996 o 4% a těm, kterým se přiznával od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2002 o 3,8%. Další nařízení, č. 439/2002 Sb., upravilo všeobecný vyměřovací základ za rok 2001 na 14 640 Kč. Poslední nařízení vlády č. 489/2002 Sb., ustanovilo přepočítávací koeficient na 1,0693³⁴.

5. 2. 3 ZMĚNY V ROCE 2003

Zásadní změnu v roce 2003 přinesl zákon č. 425/2003 Sb., který zavádí postupné zvyšování důchodového věku. V roce 2013 dosáhnou důchodového věku muži a bezdětné ženy v 63 letech, ostatní ženy podle počtu dětí v rozmezí od 59-62 let. Tímto zákonem se začala rozlišovat samostatně výdělečná činnost na hlavní a vedlejší. Okruh osob samostatně výdělečně činných se rozšířil o „výkon činnosti mandátáře, konané na základě mandátní smlouvy uzavřené podle obchodního zákoníku.“ (zákon č. 425/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb.,

³³ Zákon č. 263/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ Nařízení vlády č. 438/2002 Sb., Nařízení vlády č. 439/2002 Sb., Nařízení vlády č. 489/2002 Sb.

o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů)

K dalším změnám v důchodovém pojištění došlo díky dvěma nařízením vlády. Podle nařízení č. 337/2003 Sb., se zvyšuje procentní výměra u důchodů, které byly přiznané před 1. 1. 2004 o 2,4%; základní výměra se tímto nezvyšuje a zůstává nezměněná. Druhým nařízením č. 338/2003 Sb., byl stanoven vyměřovací základ za rok 2002 na 15 711 Kč a přepočítávací koeficient na 1,0717³⁵.

5. 3 NÁVRH DŮCHODOVÉ REFORMY (2004 – 2005)

Vznik tzv. Bezděkovy komise umožnila v roce 2004 Vláda ČR. Úkolem Výkonného týmu bylo do 30. 6. 2005 zpracovat materiály, které se týkají důchodové reformy a posoudit návrhy politických stran Parlamentu ČR. Členy Výkonného týmu byli Vladimír Bezděk, Aleš Krejdl, Přemysl Pergler, Jan Škorpík, Zuzana Šmídová a Zbyněk Štokr.

Zpracování návrhu důchodové reformy započalo výzkumem demografické prognózy a dlouhodobého makroekonomického scénáře. Dalším krokem bylo vytvoření kritérií, podle kterých se budou posuzovat návrhy politických stran. Výkonný tým se ujednotil na tom, že se bude zabývat modelováním pouze povinné části důchodového systému. Závěrem návrhu reformy bylo samotné modelování a analýza důchodového systému.

Základem kvalitní reformy je dlouhodobé strategické rozhodnutí, které má politický základ, jedině to může zajistit stabilitu v čase. Velice důležitá je informovanost veřejnosti, bez té by žádná reforma nemohla být úspěšnou³⁶.

5. 3. 1 VARIANTA ČSSD

Politická strana ČSSD postavila svůj návrh na tzv. systému pomyslných individuálních účtů, zde si může každý pojištěnec kontrolovat výši příspěvků, které odvedl na důchodové pojištění. ČSSD prosazuje průběžné financování. Transformační období bude ukončeno v roce 2040. Posledním rokem, kdy bude ještě plně fungovat průběžný důchodový systém, bude rok 2009. V roce 2010 bude

³⁵ Nařízení vlády č. 337/2003 Sb., Nařízení vlády č. 338/2003 Sb.

³⁶ Závěrečná zpráva Bezděkovy komise; dostupná z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf (10. 2. 2013)

startovat systém individuálních účtů, jeho váha bude 3,8% důchodové složky starobního důchodu v celkovém důchodu za každý rok a to do roku 2040, poté už bude plně fungovat systém individuálních účtů.

Důchodového věku 65 let dosáhnou podle tohoto návrhu muži v roce 2030 a ženy v letech 2033 – 2043, podle počtu dětí. Minimální důchod bude do roku 2040 vyplácen ve výši 1,2 násobku životního minima³⁷ jednočlenné domácnosti. Po roce 2040 bude výše důchodu 1,1 násobek životního minima, to se bude určovat dle inflace a $\frac{3}{4}$ tempa růstu průměrné reálné mzdy.

Pojistná sazba bude tvořit u systému individuálních účtů 21% hrubé mzdy, celková pojistná sazba činí 28%. Od roku 2010 se bude pojistné převádět ze státní politiky zaměstnanosti ve výši 1,6% do důchodového systému, poté od roku 2010 bude tato sazba u systému individuálních účtů stanovena na 22,6% a celková bude 29,6%. Důchody se budou valorizovat³⁸ podle inflace a $\frac{1}{2}$ růstu průměrné reálné mzdy³⁹.

5. 3. 2 VARIANTA ODS

Politická strana ODS ve svém návrhu garantuje rovný důchod v systému důchodového pojištění. Státní důchod by měl být pro všechny stejný, ve výši 20%. Všichni občané na něj budou postupně přecházet, v závislosti na ročníku narození. Dojde ke snížení povinných sazeb do průběžného systému. Cílem je, aby bylo posíleno soukromé důchodové zabezpečení a oslabeno zabezpečení státní.

Důchodový věk se bude zvyšovat stejným tempem jako doposud až na hranici 65 let pro muže i ženy stejně. Od dosažení věku 30 let se bude hranice postupně zvyšovat, nejdříve o dva měsíce, poté o jeden měsíc za rok. Tímto by se v roce 2100 měl důchodový věk ustálit na 71 letech pro obě pohlaví.

Celková pojistná sazba bude v roce 2007 tvořit 20%, z toho půjde 12% na starobní důchody a 8% na nestarobní. Nestarobní důchody se budou vypočítávat stejně jako důchody starobní.

³⁷ Životní minimum – minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.

³⁸ Valorizovat = navyšovat.

³⁹ Závěrečná zpráva Bezděkovy komise; dostupná z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf (10. 2. 2013)

Díky návrhu této strany bude prakticky znemožněn odchod do předčasného důchodu, protože nárok na důchod vzniká každému, kdo dosáhl důchodového věku⁴⁰.

5. 3. 3 VARIANTA KDU – ČSL

Návrh politické strany KDU-ČSL se zakládá na dobrovolném vyvázání neboli opt-out. Možnost částečného vyvázání se je umožněno pouze tranzitivní generaci⁴¹ a to za podmínky, že své vlastní prostředky postoupí na kapitálové spoření. Tuto možnost mají občané mladší 50 let. *„Příslušníci tranzitivní generace, kteří se rozhodnou vyvázat se, musí podpořit odvody do penzijních fondů dodatečnými 2% ze své hrubé mzdy.“* (Závěrečná zpráva)

Důchodový věk by byl stanoven na 65 let pro muže a ženy, které nemají děti. U žen s dětmi bude hranice důchodového věku stanovena podle počtu vychovaných dětí. Po dosažení 63 let se bude tento důchodový věk zvyšovat o čtyři měsíce pro muže i pro ženy.

Pojistná sazba na důchodové zabezpečení je stanovena na 28%, z toho bude 20% na starobní důchody a 8% na důchody nestarobní.

Do státního důchodového pilíře se bude přispívat pomocí příjmů ze zvýšených nepřímých daní. Snížená sazba bude navýšena z 5% na 8%. Z fondového pilíře budou důchody vypláceny jako doživotní anuita, za podmínky využití různých úmrtnostních tabulek pro muže a ženy.

5. 3. 4 VARIANTA KSČM

Politická strana KSČM preferuje především zachování stávajícího průběžného důchodového systému. Její návrh je ve znamení parametrické optimalizace. Od roku 2012 by měl být příspěvek na státní politiku zaměstnanosti ve výši 1,6% převeden na systém důchodového zabezpečení, sazba důchodového pojištění pro zaměstnavatele by pak byla 29,6%.

⁴⁰ Závěrečná zpráva Bezděkovy komise; dostupná z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf (10. 2. 2013)

⁴¹ Tranzitivní generace – generace, která je již při zahájení reformy na trhu práce.

Od roku 2007 by mělo dojít navýšení příjmů důchodového systému o platbu státu, a to ve výši zrušeného příspěvku na penzijní připojištění. Od roku 2020 by se dalším příjmem pro tento systém stalo 10% z celostátního inkasa spotřebních daní.

Důchodový věk bude od roku 2030 narůstat za každý kalendářní rok o čtyři měsíce, do té doby než pojištěnec nedosáhne věku 65 let. Důchodový věk se bude počítat stejným způsobem u mužů i u žen, zde se nezohledňuje počet dětí.

V roce 2040 se pojistná sazba zvýší o 3 procentní body, takže bude činit 32,6%. K dalšímu navýšení dojde v roce 2060, kdy se procentní sazba zvýší o 0,9 procentního bodu, tedy sazba bude 33,5%. Tímto způsobem chce strana dle návrhu docílit toho, aby v roce 2100 bylo kumulované saldo⁴² nulové. OSVČ bude od roku 2015 na pojistné odvádět minimálně 29,6% z průměrné mzdy⁴³.

5. 3. 5 VARIANTA US – DEU

Politická strana US-DEU ve svém návrhu vyzdvihuje jak reformu průběžného důchodového systému, tak posílení soukromého důchodového připojištění. Tento návrh umožňuje souběh pracovní činnosti a pobírání starobního důchodu.

Důchodový věk se bude postupně zvyšovat až na hranici 65 let. Tohoto věku budou dosahovat muži a ženy bez dětí od 1. 1. 2019, ostatní ženy podle počtu dětí dosáhnou důchodového věku nejpozději od 1. 1. 2031. Od roku 2032 se bude důchodový věk zvyšovat o dva měsíce za každý rok, toto tempo růstu se zastaví v roce 2043 na 67 letech.

Celková pojistná sazba bude tvořit 28%, z toho bude 20% na důchody starobní. Kdo bude požadovat vystoupení ze státního důchodového pilíře, musí začít spořit o 6% více z jejich mezd a jejich celková sazba bude činit 34%. Je však nastaven strop pro výši pojistného na trojnásobek průměrné hrubé mzdy.

Reforma průběžného státního pilíře spočívá především v několika následujících bodech. Rozhodné období pro stanovení vyměřovacího základu se zvyšuje na 40 let. Sankce za odchod do předčasného důchodu se také zvyšují, za každých započatých 90 dnů před dosažením důchodového věku odvádí pojištěnec 1,5% výpočtového

⁴² Kumulované saldo – rozdíl mezi debetní a kreditní platební bilancí u několika položek.

⁴³ Závěrečná zpráva Bezděkovy komise; dostupná z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf (10. 2. 2013)

základu. Od roku 2007 se bude využívat valorizace vyplácených důchodů, tím se docílí toho, že bude zachována životní úroveň důchodce v souvislosti s jeho dosavadní průměrnou mzdou. Ale bude se snižovat výše nestarobních důchodů, u nově přiznaných invalidních důchodů o 10% a u nově přiznaných pozůstalostních o 5%.

U fondového pilíře bude nově možnost převést 3% z vyměřovacího základu na individuální kapitálový účet, ale to je v případě, že pojištěnec dodá 6% z vlastních prostředků. Důchod z tohoto fondu se bude vyplácet jako doživotní annuita. Nárok na tento důchod nastává dosažením důchodového věku, ale je tu i možnost odejít do důchodu předčasného⁴⁴.

5. 3. 6 ZÁVĚRY VÝKONNÉHO TÝMU

Výkonný tým tzv. Bezděkovy komise si dal za cíl porovnat důchodový systém průběžný a fondový a rozdíl mezi tím, zda je systém určený příspěvkově nebo dávkově. Každý ze systémů jinak reaguje na rizika, proto je ideální kombinace obou, díky čemuž jsou rizika snižována.

Pro průběžný důchodový systém je typické, že jeho výnos je závislý na demografickém vývoji. V tomto systému se předpokládá mezigenerační solidarita, která je pro něj velmi důležitá. *„Početně silné generace mohou být během svého života „zdaněny“ mezigeneračním břemenem dokonce dvakrát. Jednou, když platí pojistné, které není uspořeno v rezervních fondech. Podruhé, když se tyto generace stanou důchodci a systém nemá dost zdrojů na výplatu jejich důchodů.“* (Závěrečná zpráva) Na druhou stranu fondový důchodový systém je závislý na podmínkách, které jsou na finančním trhu, mírou a způsobem regulace a na výši administrativních nákladů.

Rozdíly mezi dávkovým a příspěvkovým systémem jsou také znatelné. Reakce příspěvkového systému na dobu dožití je automatická, kdežto u systému dávkového závisí reakce na politickém rozhodnutí, zde se jedná o jakousi mezigenerační nespravedlnost. Další odchylka mezi těmito systémy se týká rozdílu v míře příjmové solidarity. Příspěvkový systém je zásluhový, což může ohrozit obyvatele chudobou

⁴⁴ Závěrečná zpráva Bezděkovy komise; dostupná z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf (10. 2. 2013)

ve stáří. Naproti tomu dávkový systém může tyto nejohroženější skupiny obyvatel od chudoby ochránit, avšak může mít negativní dopady na trh práce.

Závěrem je, že ideální důchodový systém neexistuje, každý má své výhody i nevýhody. Současný důchodový systém nabízí důchody, na které nemá dlouhodobě zdroje. Proto je tento systém citlivý a rizikový jak pro stát, tak i pro jeho obyvatele.

Výkonný tým si pro svou reformu zvolil časový horizont do roku 2100, důvodem je hlavně plné zachycení současné generace. Tímto může být dosažena stabilita důchodového systému napříč generacemi. Takto dlouhý časový úsek je podstatný také kvůli nepříznivému demografickému vývoji, který by měl vrcholit v roce 2050, poté už bude následovat zlepšení v tomto vývoji, proto je nutné sledovat, jak se s tím důchodový systém vypořádá.

V analýze důchodového systému muselo dojít k některým zjednodušením, aby bylo možné ji vypracovat. Výkonný tým se zabýval pouze povinnou částí důchodového systému. Při modelaci tým neuvažoval o sekundárních efektech, kromě dopadů zvyšování věkové hranice. A nakonec, do analýzy se nezahrnují širší ekonomicko-sociální dopady.

Nejdůležitějším úkolem Výkonného týmu bylo porovnat předložené návrhy politických stran. Z tohoto vyplynulo, že dnešní důchodový systém je dlouhodobě neudržitelný a provází ho velké deficity. Vysoká míra příjmového přerozdělování vede k problémům na trhu práce. Všechny politické strany počítají s tím, že dominantní zůstane průběžný důchodový systém⁴⁵.

Reforma důchodového systému by měla řešit výdajovou stranu a to především zvyšováním důchodového věku. Tím, že se tento věk bude zvyšovat, se může zvýšit i udržitelnost příspěvkového i dávkového důchodového systému. V případě příspěvkového systému by se tímto zvýšila vyplácená anuita⁴⁶. U systému dávkového by došlo ke zlepšení finanční situace samotného systému i k zvýšení důchodu pojištěnce.

⁴⁵ Závěrečná zpráva Bezděkovy komise; dostupná z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf (10. 2. 2013)

⁴⁶ Anuita – platba obsahující splátku i úrok v jedné částce. Tato platba je po celou sjednanou dobu stejná, mění se plynule poměr splátka:úrok. Zpočátku tvoří většinu částky úrok, poměr se posunuje ve prospěch splátek a na konci splatnosti tvoří většinu částky splátka a zbytek úrok.

Úspěšnost reformy tedy závisí především na informovanosti obyvatel, fungujícím trhu práce, kde je možnost zaměstnání pro starší osoby a správné hospodářské politice⁴⁷.

5. 4 DŮCHODOVÁ REFORMA 2013

Český důchodový systém funguje řadu let na základě průběžného financování. V roce 1994 ale vznikl tzv. III. pilíř, což bylo penzijní připojištění se státním příspěvkem na základě fondového financování. To se mění roku 2013, na základě zákona č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů a na základě zákona č. 427/2011 Sb., doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů, kdy III.pilíř tvoří doplňkové penzijní připojištění a vzniká II.pilíř, nové důchodové spoření. V České republice tedy vzniká od 1. 1. 2013 tří pilířový důchodový systém.

5. 4. 1 I. PILÍŘ

První pilíř je systém povinný, funguje na principu průběžného financování. Zahrnuje ochranu všech účastníků, jsou zde minimální administrativní náklady, je tu nízké riziko ztráty vložených prostředků. Tento pilíř je velice závislý na demografickém vývoji a na politické situaci. Je založen na solidaritě mezi generacemi, ekonomicky aktivní obyvatelé platí příspěvky do důchodového systému, které jsou pak vypláceny lidem, kteří mají nárok na důchod. Tento systém je definován v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Důchod se pojištěnci vyplácí po dosažení důchodového věku a určené doby pojištění⁴⁸.

Poslední změny tohoto zákona proběhly v roce 2012 v zákoně č. 314/2012 Sb., o změně zákona o důchodovém pojištění takto: *„Pro zvýšení procentní výměry vyplácených důchodů v období 1. ledna 2013 do 31. prosince 2015 se však při stanovení růstu cen podle věty první použije jen jedna třetina procentního přírůstku indexu spotřebitelských cen.“* Ve vyhlášce č. 324/2012 Sb. byl stanoven všeobecný vyměřovací základ za rok 2011, přepočítávací koeficient a redukční hranice a v části

⁴⁷ Závěrečná zpráva Bezděkovy komise; dostupná z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf (10. 2. 2013)

⁴⁸ www.mojepenze.cz/Retirement/p1 (15. 2. 2013)

druhé bylo zavedeno zvýšení důchodů v roce 2013. Vyhláška č. 325/2012 Sb. upravuje zvýšení částky příplatku k důchodu o 0,9%⁴⁹.

Odváděná částka zaměstnavatele i zaměstnance do důchodového systému činila 28%, od 1. 1. 2013 je možné odvádět 25%, za předpokladu, že pojištěnec vstoupí do druhého pilíře. Další změnou je zvýšení důchodového věku a ruší se výhoda žen dřívějšího odchodu do důchodu podle počtu dětí, od 1. 1. 2013 se na počet vychovaných dětí nebere ohled⁵⁰.

5. 4. 2 II. PILÍŘ

Zákon č. 426/2011 S., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů zakládá druhý pilíř důchodového systému v ČR. Tento zákon byl schválen v prosinci 2011 a účinnosti nabyl 1. 1. 2013, s výjimkou ustanovení §25 až §29 a §110, která nabývají účinnosti dne 1. 1. 2012⁵¹.

Zde má pojištěnec možnost převést si část svých prostředků ze státního pilíře na vlastní účet, který bude veden u takzvané penzijní společnosti. Každý si může zvolit sám jakou společnost a jakou investiční strategii využije, především se jedná o dobrovolný systém⁵².

Do druhého pilíře může vstoupit každá osoba starší 18 let, které ještě nevznikl nárok na starobní důchod. Mladším 35 let bude umožněno vstoupit do pilíře do konce roku, kdy tohoto věku dovrší. Občané, kteří budou v roce 2013 starší 35 let, mají možnost vstoupit do pilíře do konce června 2013. Pro pojištěnce, kteří v tomto přechodném období (od 1. 1. do 30. 6. 2013) byli na rodičovské dovolené, v zahraničí nebo nezaměstnaní, platí přechodné období od okamžiku, kdy se stanou opět plátcí do prvního povinného pilíře.

„Účast na důchodovém spoření vzniká registrací první smlouvy o důchodovém spoření mezi fyzickou osobou podle §2 a penzijní společností podle §25 v Centrálním registru smluv, a to k prvnímu dni druhého kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, ve kterém byla smlouva doručena Centrálnímu

⁴⁹ Vyhláška č. 324/2012 Sb.; Vyhláška č. 325/2012 Sb.

⁵⁰ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů.

⁵² www.mojepenze.cz/Retirement/p2 (15. 2. 2013)

registru smluv.“ (Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů) Tento registr spravuje a provozuje Generální finanční ředitelství.

Účastník penzijního spoření může vyměnit penzijní společnost za podmínky, že vypověděl smlouvu u předchozí společnosti nebo s ní uzavřel dohodu o ukončení smlouvy a založil smlouvu u jiné společnosti. Tato nová smlouva musí být opět zapsána v Centrálním registru smluv⁵³.

V případě, že občan zemře, jeho naspořené úspory u penzijní společnosti se stávají předmětem dědictví. Pokud dědí fyzická osoba, která je mladší 18 let, naspořené úspory se použijí na platbu pojistného na sirotčí důchod. Pokud se dědicem stane osoba starší 18 let, peníze se převedou na jeho osobní účet u některé z penzijních společností. Jediná možnost, kdy se dědici vyplácí naspořená částka hotově je, když dědic není účasten důchodového spoření.

Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů §18 zakládá několik druhů důchodů: „*doživotní starobní důchod, pak doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let, starobní důchod na dobu 20 let nebo sirotčí důchod na dobu 5 let.*“

Spravování finančních prostředků pojištěnců mají na starosti penzijní společnosti. Jejich právní úpravou se zabývá celá část čtvrtá zákona o důchodovém spoření. Této společnosti musí být uděleno povolení k činnosti a povolení k vytvoření penzijních fondů, toto povolení uděluje Česká národní banka na dobu neurčitou. Počáteční kapitál musí činit nejméně 300 000 000 Kč, aby mohla provozovat svou činnost.

Účast na důchodovém spoření zaniká dnem úmrtí nebo dnem, kdy je občan prohlášen za mrtvého. Dalším důvodem pro zánik spoření je registrace pojistné smlouvy o pojištění důchodu⁵⁴.

5. 4. 3 III. PILÍŘ

Třetí pilíř je definován zákonem č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, který nabývá účinnosti 1. 1. 2013. I zde se jedná o systém dobrovolný.

⁵³ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů.

Účastníkem tohoto spoření může být každá osoba, která dovršila 18 let a uzavřela smlouvu s penzijní společností o doplňkovém penzijním spoření. Účast na doplňkovém penzijním spoření vzniká na základě smlouvy s penzijní společností.

Zákon umožňuje příspěvky od zaměstnavatele, to musí účastník oznámit penzijní společnosti. K tomuto příspěvku se neposkytuje státní příspěvek. Další možný příspěvek je státní. Ten poskytuje Ministerstvo financí ze státního rozpočtu. Na tento příspěvek má pojištěnec nárok v případě, že má trvalé bydliště na území České republiky, je účasten důchodového pojištění, poživatelé důchodu z doplňkového penzijního spoření a účastní se zdravotního pojištění⁵⁵.

Úspory, které účastník pojištění naspoří, se využijí na výplatu starobní penze nebo invalidní penze na dobu určenou, na jednorázové vyrovnání, na odbytné, na úhradu jednorázového pojistného pro doživotní penzi nebo na úhradu jednorázového pojistného pro penzi na dobu přesně stanovenou s přesně stanovenou výší důchodu⁵⁶.

„Doplňkové penzijní spoření účastníka zaniká dnem a) ukončení výplaty starobní penze na určenou dobu nebo invalidní penze na určenou dobu, b) výplaty jednorázového vyrovnání, c) úhrady jednorázového pojistného pro doživotní penzi nebo jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu, d) na kterém se účastník a penzijní společnost písemně dohodli, e) uplynutí výpovědní doby, f) úmrtí účastníka.“ (Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů)

⁵⁵ Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁶ Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů.

6. POROVNÁNÍ PENZIJNÍHO SYSTÉMU S VYBRANÝMI STÁTY EU

6. 1 SLOVENSKO

Reforma důchodového systému na Slovensku je asi největší systémovou změnou od roku 1989. Byl zde uplatněn jeden z nejradiálnějších přístupů při provádění reformy ze všech států EU.

Před rokem 1989 systém velice korespondoval s komunistickou ideologií. Důchody byly vypláceny ze státního rozpočtu. Výše důchodů nebyly na výši příjmů téměř závislé, a to především z důvodu rovnostářského přístupu k příjmům, rozdíly mezi nimi byly nevýrazné. Důchodový systém fungoval na principu přerozdělování a hlavně na velké míře solidarity.

Dne 29. října 1992 byla uzavřena Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení, Vyhláška č. 228/1993 Sb. Tato smlouva měla ovlivnit vzájemné provázání systémů sociálního zabezpečení v obou republikách. Zajistit práva z dob republiky společné a vytvořit příznivé prostředí pro budoucnost. Tato smlouva byla sjednána z důvodu rozdělení Československa a měla maximálně snížit negativní dopady na obyvatele. Principy, které jsou ve smlouvě zastávány jsou princip rovnosti zacházení s občany, sčítání dob pojištění a výplata důchodů do ciziny.

Problémem byl rozdílný nárok a výše mezi českými a slovenskými důchody do 31. 12. 1992, důvodem byly velké právní a ekonomické rozdíly. Důchody pojištěnců, kterým byly vypláceny důchody ze Slovenska a dle slovenských právních předpisů, byly reálně nižší než důchody české. Důvodem byla devalvace slovenské koruny krátce po rozdělení státu. Ve Smlouvě bylo zakotveno odstraňování tvrdostí, například v podobě dorovnávání důchodů vyplácených slovenskou stranou do České republiky, a to do výše důchodů českých. (Důchody podle česko-slovenské smlouvy o sociálním zabezpečení: minulost, přítomnost, budoucnost 2003 str. 5 – 27)

Od roku 1997 se začíná díky průběžnému způsobu financování důchodového systému prohlubovat deficit na důchodovém účtu. Tento systém přinášel několik problémů, kterými byly například neexistence vlastnických práv v důchodovém

systemu, špatné propojování příspěvků a dávek či stále vyšší mobilita a migrace pracovních sil.

Ve Slovenské republice jsou ustanoveny důchody starobní, invalidní a pozůstalostní. Důchodový systém tvoří s účinností od 1. 1. 2004 tři pilíře. V dubnu roku 2003 zde přijali Zásady důchodové reformy ve Slovenské republice. Cílem této normy bylo zajistit vyšší bezpečnost vyplácených dávek z důchodového systému a zajištění stability celého systému.

Na Slovensku byly vytvořeny tři pilíře důchodového systému. První pilíř zavedl Zákon č. 461/2003, o sociálním pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o pojištění povinné a nehrazené státem. Funguje na principu průběžného financování a je dávkově definovaný. Jeho provoz zajišťuje Sociální pojišťovna, která je veřejnou institucí.

Druhý pilíř je rovněž povinný, ale již kapitálově financovaný. Jeho základem jsou individuální důchodové účty, které jsou příspěvkově definovány. Přijímání příspěvků do důchodového systému zajišťují soukromé důchodové instituce. O vyplácení dávek se ale starají instituce, které mají na starosti životní pojištění. Celý tento pilíř je definován Zákonem č. 43/2004, o starobním důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů. (Koldinská, Štefko 2011 str. 190 – 209)

Vstup do třetího pilíře je ryze dobrovolný. Tento systém je kapitálově financován a definován příspěvkově. O chod třetího pilíře se starají instituce pro doplňkové důchody. Základ pilíře je ustanoven v Zákoně č. 650/2004, o doplňkovém důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů.

Nejdůležitějším krokem slovenské vlády bylo vytvoření nového právního rámce a spuštění samotné reformy. Pro současnou reformu důchodového systému existuje mnoho rizik, největším je ale vývoj politické situace. Neopomenutelným rizikem je nejistý vývoj kapitálových trhů a potřeba financovat náklady transformace. Až následující desetiletí ukáží jak bude důchodový systém fungovat, zvýšení důchodového věku by mělo přinést stabilitu celého systému. (Koldinská, Štefko 2011 str. 190 – 209)

6. 2 MAĎARSKO

Maďarský důchodový systém je téměř sto let starý, původní prvky byly přijaty již za dob Rakouska – Uherska. Velký vliv na změnu důchodového systému v roce 1928 měl Bismarckův systém. Po druhé světové válce byl systém ovlivněn komunistickou ideologií, byla požadována plná zaměstnanost, krátká období pro přiznání důchodů a prosazováno rovnoměrné rozdělování zdrojů.

Důchodový systém je v Maďarsku financován z příspěvků od zaměstnanců a zaměstnavatelů. Stát se zaručuje, že bude vyplácet důchody i v případě, že výdaje z Fondu důchodového pojištění přesáhnou příjmy. Tyto rozdíly budou později vyrovnány z centrálního rozpočtu prostřednictvím daní.

Důchodový systém je zde několika pilířový. Důchod závislý na výši příjmů je nazýván pilířem nultým. Z tohoto pilíře jsou poskytovány dávky osobám, které jsou v nouzi a nemají tedy dostatek příjmů. Tuto podporu zajišťuje notářství místní vlády.

Prvním pilířem je důchod ze sociálního pojištění, který je průběžně financován a dávkově definovaný. Zde jsou vypláceny důchody starobní, invalidní a pozůstalostní, jedná se o důchody státní. Minimální odpracovaná doba pro nárok na starobní důchod činí 15 let (pro plný důchod je to 20 let). Důchodový věk je v Maďarsku stanoven na 62 let pro muže i ženy stejně. Důchody jsou v tomto systému hrazeny primárně z důchodového pojištění a důchodových příspěvků.

Dalším je druhý pilíř, povinný soukromý důchodový systém. Tento systém je kapitálově financován a je povinný pro nově pojištěné. Příspěvky spravují soukromé instituce, které i vyplácejí dané dávky. Penzijní společnosti v období shromažďování prostředků tyto příspěvky investují, naopak v době vyplácení poskytují doživotní důchody. V tomto systému neexistuje žádné zaručení určité výše důchodu.

Třetí pilíř je nazýván jako dobrovolné soukromé penzijní fondy. Byl zaveden roku 1994 především pro osoby s vyššími příjmy, které by si po odchodu do důchodu snížily svůj dosavadní životní standard. Tento systém je založen na dobrovolných úsporách, mohou na ně přispívat i zaměstnavatelé, ale to jen v případě, že přispívají i samotní zaměstnanci. Každý pojištěnec má svůj individuální účet. Dávky jsou vypláceny buďto jednorázově nebo ročně. (Koldinská, Štefko 2011 str. 176 – 189)

Další možností pro pojištěnce je čtvrtý pilíř, tedy zaměstnanecký důchodový program. Ten je v provozu od 1. 1. 2008. Zde fungují zaměstnanecké důchodové společnosti, které musejí být akciové společnosti. Založit tuto společnost může zaměstnavatel, banka, pojišťovna ve formě akciové společnosti nebo investiční společnost. Zaměstnanecká společnost poskytuje důchodové programy jak zaměstnancům, tak i dalším zaměstnavatelům. Pro účast v tomto pojištění musí být uzavřena smlouva mezi zaměstnaneckou důchodovou společností a zaměstnavatelem.

Poslední možnost jak spořit nabízí pátý pilíř, předdůchodový systém spořicíh účtů, pracuje od roku 2006. Zde jsou k dispozici důchodové účty pro jednotlivce, je tu umožněna vyšší míra spoření na stáří. Každá osoba může investovat podle svého uvážení do cenných papírů, dluhopisů či účtů na peněžním trhu. Tento systém je podporován v rámci daňové politiky. (Koldinská, Štefko 2011 str. 176 – 189)

7. ZÁVĚR

Důchodový systém v České republice prošel od roku 1989 velkým vývojem. Zásadním bodem v něm byla právě reforma, která proběhla v uplynulých letech a odstartovala 1. 1. 2013.

Už tím, že je důchodový systém v České republice třípilířový, dosáhl větší průhlednosti a znemožňuje tak existenci skrytých dluhů. Jistým pozitivem je univerzalita systému, tedy to, že základní důchodový pilíř poskytuje zabezpečení všem, kteří jsou ekonomicky aktivní, bez rozdílu povolání či pohlaví. Další výhodou je jednotná právní úprava, která zajišťuje stejná práva a povinnosti pro všechny osoby, které jsou účastníky pojištění, až na několik výjimek. Z důvodů velké solidarity buď ekonomicky aktivních s nepracujícími nebo bohatých s chudými, dochází ke snížení rizika chudoby pro budoucí důchodce.

Výhodou u druhého pilíře se stává to, že v případě úmrtí pojištěnce, se naspořená částka dědí a nepropadá státu. Každý jedinec má svůj individuální účet, kde může sledovat své finanční prostředky. Důležité také je, že si každý může vybrat svou vlastní investiční strategii.

Třetí pilíř nabízí pozitiva ve formě státního příspěvku, možnosti příspěvku od zaměstnavatele či daňové úlevy od státu.

Negativem dosavadního důchodového systému bylo, že nedostatečně reagoval na demografický vývoj. Při nerespektování tohoto jevu, by mohlo dojít ke zvýšení výdajů na důchody a celý systém by se tak stal finančně neudržitelným. To by se díky reformě mělo změnit, důchodový věk se bude postupem let zvyšovat.

Největší nevýhodou druhého pilíře je nemožnost z něj vystoupit. Je možné pouze měnit penzijní společnosti, ale úplně ukončit spoření v tomto pilíři je nemožné. Naspořené prostředky může pojištěnec pobírat až po dosažení důchodového věku, ne dříve. Zde se ve velké míře projevují politická rizika, opozice hrozí, že pokud ve volbách zvítězí, zruší celý druhý pilíř. Proto budoucnost celého pilíře je velmi nejistá.

U třetího pilíře nastává stejným problémem, a to s nulovou likviditou, je nemožné vybrat si své úspory dříve než v 60 letech či v důchodovém věku. Další negativum

spatřuji taktéž v politické situaci, nikdo nezaručí, že státní příspěvky či daňové úlevy budou platit po celou dobu fungování tohoto pilíře.

Do budoucna bude určitě zajímavé sledovat vývoj důchodové reformy. Především to, jak se bude postupovat v případě, že volby do Poslanecké sněmovny vyhraje opozice, která má v úmyslu celý druhý pilíř zrušit.

Téma mé bakalářské práce bylo velice zajímavé, byla jsem tímto nucena prostudovat si řadu zákonů a nařízení, což považuji pouze a jenom za velký přínos. Myslím, že díky této práci jsem se zorientovala v různých systémech pojištění a načerpala nových informací, které mi v budoucím životě budou jistě užitečné.

RESUME

The fact that the CR pension system consists of three pillars improved its transparency and thereby prevents the existence of hidden debt. The universality of the system in which the basic pension pillar provides security to all the economically active regardless their profession or sex represents a positive aspect. Another advantage lies in the unified law ensuring the same rights and obligations for all persons who take out the insurance with only a few exceptions. Because of the high level of solidarity of the economically active with the non-working or the rich with the poor, future pensioners will enjoy a reduced risk of poverty.

The second pillar is advantageous because if an insured person dies, the amount saved will be inherited and does not become forfeit to the state. Each person has his/her individual account whose funds may be monitored. The fact that each person can choose his or her investment strategy is also important.

The third pillar offers positives in the form of state benefits, the opportunity for employer contributions or tax breaks from the state.

The pension system still in place is negative in that it does not react flexibly to the demographic development. Failure to respect this phenomenon could lead to increased pension expenses and the entire system would become financially unsustainable. The pension reform is supposed to change that with the retirement age gradually increasing.

The greatest disadvantage of the second pillar lies in the fact it is not possible to opt out of it. Only pension companies may be changed but it is not possible to terminate the saving scheme under this pillar. The insured may draw the funds saved only after they reach the retirement age and not sooner. At this point, political risks are felt very strongly. The opposition threatens that should it win the elections, it will cancel the entire second pillar. That is why the future of the second pillar is highly uncertain.

An identical problem occurs for the third pillar – due to its zero liquidity it is not possible to draw from one's savings sooner than at 60 years of age or at the retirement age. I see another negative in the political situation. No-one can assure that the state benefits or tax breaks will be in place for the entire lifetime of the pillar.

In future, it will surely be interesting to follow the development of the pension reform and, in particular, the procedure after the potential victory of the opposition in the elections to the Chamber of Deputies which intends to cancel the entire pillar.

The topic of my bachelor's thesis was very interesting. It encouraged me to study a number of acts and regulations, something I consider highly beneficial. This paper allowed me to get oriented in various insurance systems and I obtained a lot of new information useful for my future.

SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

SEZNAM LITERATURY

BRDEK, Miroslav, Hana JÍROVÁ a Vojtěch KREBS. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI, 2002, 251 s. ISBN 80-863-9525-1.

Důchody podle česko-slovenské smlouvy o sociálním zabezpečení: minulost, přítomnost, budoucnost. Editor Jiří Bauer. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003, 41 s. ISBN 80-865-5277-2.

GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 p. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 214. ISBN 80-210-2003-2.

KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 158 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2941-5.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 250 s. Základy sociologie, sv. 8. ISBN 80-864-2905-9.

RUSÝ, Pavel, Peter ZBORNÍK a Tomáš FIALA. *Návrh penzijní reformy: (verze se zohledněním výchovy dětí v průběžném systému)*. Vyd. 1. Praha: CESTA - Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii, 2012, 24 s. Analýzy (CESTA - Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii). ISBN 978-80-905134-2-6.

RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma: (sociologická studie)*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003, 170 s. ISBN 80-246-0588-0.

SAC working papers / ŠkodaAuto Vysoká Škola. ISSN 1801-4313.

Sociální reformy ve střední Evropě - cesta k novému modelu sociálního státu?. Vyd. 1. Editor Kristina Koldinská, Martin Štefko. Praha: Auditorium, 2011, 240 s. ISBN 978-808-7284-148.

ŠULC, Jaroslav. *Alternativy reformy penzijního systému v České republice*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2005, 93 s. ISBN 80-867-5434-0.

VEČEŘA, Miloš *Sociální stát: východiska a přístupy*. 2., upravené vyd. Praha: Sociologické nakl., 1996, 112 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5016-8.

Závěrečná zpráva Bezděkovy komise; dostupná z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf (10. 2. 2013)

ZÁKONY

Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 289/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1950 Sb., o důchodovém pojištění.

Zákon č. 263/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 188/2001Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 188/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 134/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 155/1955 Sb., o důchodovém pojištění.

Vyhláška č. 324/2012 Sb.

Vyhláška č. 325/2012 Sb.

Nařízení vlády č. 64/1999 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1999.

Nařízení vlády č. 438/2002 Sb., Nařízení vlády č. 439/2002 Sb., Nařízení vlády č. 489/2002 Sb.

Nařízení vlády č. 375/2000 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1999 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1999 a upravují částky pro stanovení výpočtového základ

Nařízení vlády č. 353/2000 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2000.

Nařízení vlády č. 346/2001 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2000 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2000 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,

Nařízení vlády č. 345/2001 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2001.

Nařízení vlády č. 337/2003 Sb., Nařízení vlády č. 338/2003 Sb.

Nařízení vlády č. 254/1997 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1996 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1996 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu.

Nařízení vlády č. 234/1998 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1997 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1997 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu.

Nařízení vlády č. 228/1999 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu.

Nařízení vlády č. 129/1997 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1997.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.mpsv.cz/cs/3#ps> (15. 2. 2013)

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zamestnanost_nezamestnanost_prace#pozn
(13. 3. 2013)

[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/ocekavany_vyvoj_prumerneho_veku_obyvatel_
do_roku_2066](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/ocekavany_vyvoj_prumerneho_veku_obyvatel_do_roku_2066) (26. 2. 2013)

<http://duchodovareforma.mpsv.cz/cs/2> (26. 2. 2013)

<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> (26. 2. 2013)

<http://www.mpsv.cz/cs/14190> (26. 2. 2013)

<http://www.mojepenze.cz/Retirement/p1> (15. 2. 2013)

www.mojepenze.cz/Retirement/p2 (15. 2. 2013)